

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ 100ΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ

6

Σειρά Θεματικών Σημειωμάτων

International
Labour
Office

Ο κόσμος της εργασίας υπόκειται σε σημαντικές αλλαγές που θα συνεχιστούν και, ενδεχομένως, θα ενταθούν στο μέλλον. Στοχεύοντας στην καλύτερη κατανόηση και αποτελεσματική ανταπόκριση στις νέες προκλήσεις, η ΔΟΕ (ILO) εγκαινίασε μια «Πρωτοβουλία για το Μέλλον της Εργασίας» και πρότεινε τέσσερις «συζητήσεις της εκατονταετίας» για την ανταλλαγή απόψεων, στα χρόνια που προηγούνται της 100ης επετείου το 2019, με τα εξής θέματα: (i) εργασία και κοινωνία, (ii) αξιοπρεπής εργασία για όλους, (iii) οργάνωση της εργασίας και παραγωγής και (iv) διακυβέρνηση της εργασίας. Ο στόχος αυτού του Τεύχους της Σειράς Θεματικών Σημειωμάτων είναι να παράσχει μια επισκόπηση των βασικών τάσεων και θεμάτων σε επιλεγμένους θεματικούς τομείς, ιδιαιτέρως συναφείς με αυτές τις «συνομιλίες», με σκοπό την ενημέρωση και τη διευκόλυνση του διαλόγου και των συζητήσεων σε εθνικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο.

Παρακαλούμε, στείλτε τα σχόλια και τις προτάσεις σας στο futureofwork@ilo.org

ΤΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΖΕΣΘΑΙ ΣΤΟΝ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

Προς ένα συνεταιριστικό μέλλον*

Στο παρόν σημείωμα εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους ανταποκρίνονται οι συνεταιρισμοί στις τεχνολογικές, δημογραφικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές αλλαγές που συμβαίνουν στον κόσμο της εργασίας. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα βασικά ζητήματα, καθώς και οι προκλήσεις και ευκαιρίες που πρέπει να ληφθούν υπόψη, σε μελλοντικές συζητήσεις¹.

* Αυτό το σημείωμα βασίζεται στις συνεισφορές των Simel Esim, Walteri Katajamäki και Guy Tchami

1. Το ευρύτερο πλαίσιο: Βασικά Ζητήματα και σύντομη ανασκόπηση

Παγκοσμίως, υπάρχουν συνεταιρισμοί σε όλους τους τομείς της οικονομίας, και, παρόλο που είναι επιχειρήσεις, λειτουργούν μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο αξιών και αρχών, χωρίς να έχουν μοναδικό στόχο να αποφέρουν κέρδος. Οι συνεταιρισμοί, καθώς και άλλες μορφές συνεργατικών φορέων και επιχειρήσεων, όπως φορείς αμοιβαίου οφέλους, κοινωνικές επιχειρήσεις και ενώσεις, αποτελούν μέρος της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.² Ιστορικά προέκυψαν από την ανάγκη για παροχή αγαθών και υπηρεσιών οι οποίες δεν παρέχονται από τον δημόσιο τομέα και τις συμβατικές επιχειρήσεις. Ένα κοινό χαρακτηριστικό αυτών των φορέων είναι η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών με παράλληλη επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών οφελών (ILO, 2009). Επιπλέον, οι συνεταιρισμοί και οι φορείς αμοιβαίου οφέλους είναι βασισμένες-σε-μέλη επιχειρήσεις, στις οποίες τα μέλη είναι και ιδιοκτήτες και αποφασίζουν δημοκρατικά για τα σημαντικά ζητήματα που τους αφορούν.

¹ Συντομότερη εκδοχή αυτού του σημειώματος έχει δημοσιευθεί στο ILO COOP Cooperatives and the World of Work Series "Cooperation in a changing world of work: Exploring the role of cooperatives in the future of work", διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://www.ilo.org/global/topics/cooperatives/news/WCMS_537002/lang--en/index.htm.

² Για πληροφορίες για τη Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία από τη ΔΟΕ και συνεργαζόμενους οργανισμούς, ανατρέξτε στη διεύθυνση <http://www.sseacb.net/>

Στον ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο της εργασίας, όπως περιγράφεται σε αυτή τη Σειρά Θεματικών Σημειωμάτων για το Μέλλον της Εργασίας, οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις βιώνουν μια αναγέννηση ανταποκρινόμενες στις διευρυνόμενες και ολοένα και πιο σύνθετες ανάγκες των μελών τους, με παροχή υπηρεσιών, βελτίωση της διαβίωσης και δημιουργία θέσεων εργασίας. Εκτιμάται ότι οι συνεταιρισμοί απασχολούν τουλάχιστον 250 εκατομμύρια

ανθρώπους παγκοσμίως (CICOPA, 2014), ενώ οι 300 μεγαλύτεροι συνεταιρισμοί σε 25 χώρες είχαν κύκλο εργασιών ίσο με 2,5 τρισεκατομμυρία δολάρια ΗΠΑ το 2015 (ICA & EURICSE, 2016). Οι συνεταιρισμοί είναι ζωτικής σημασίας για την αυτοσυντήρηση και την επιβίωση εκατομμυρίων ανθρώπων στη γεωργία, στον χρηματοπιστωτικό, στον στεγαστικό και σε άλλους τομείς. Ωστόσο, οι συνολικές δυνατότητες των συνεταιρισμών, ως προς την ανταπόκρισή τους στις προκλήσεις του μέλλοντος της εργασίας, θα αναγνωριστούν μόνο όταν ληφθούν κατάλληλα μέτρα εγκαίρως και με συντονισμένο τρόπο.

Οι ακόλουθες κυρίαρχες τάσεις και αλλαγές στον κόσμο της εργασίας συζητούνται στο σημείωμα αυτού του τεύχους σε σχέση με τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις:

- **Οικονομικές αλλαγές:** Παρόλο που η κορύφωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης έχει παρέλθει, ο κόσμος εξακολουθεί να αντιμετωπίζει μια σειρά οικονομικών προκλήσεων. Η οικονομική ανάπτυξη παραμένει σημαντικά χαμηλότερη σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση, ενώ τα κράτη παλεύουν για τη διατήρηση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και τη διασφάλιση αξιοπρεπούς απασχόλησης και ασφάλειας για όλους τους πολίτες. Σε αυτό το πλαίσιο, το παρόν σημείωμα αναλύει τους λόγους για τους οποίους και τον τρόπο με τον οποίο αυξήθηκε ο αριθμός των μελών των συνεταιρισμών και ο όγκος συναλλαγών τους σε διάφορους τομείς, μετά την πρόσφατη χρηματοπιστωτική κρίση.
- **Δημογραφικές αλλαγές:** Οι γηράσκοντες πληθυσμοί σε ορισμένες χώρες και η είσοδος των νέων γενεών στις αγορές εργασίας σε κάποιες άλλες απαιτούν λύσεις που θα εξυπηρετήσουν τις υπηρεσίες μέριμνας για την πρώτη ομάδα και θα προσφέρουν νέες θέσεις εργασίας στη δεύτερη (ILO, 2016g). Το παρόν σημείωμα αναλύει το θέμα από τη σκοπιά του αυξανόμενου ενδιαφέροντος μεταξύ των νέων, ιδιαίτερα των ανέργων, για το συνεταιριστικό μοντέλο. Προβάλλεται, επίσης, η δέσμευση των συνεταιρισμών στον τομέα της παροχής φροντίδας στις διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, των ηλικιωμένων και των ατόμων που ζουν με αναπτυξιακές, νοητικές και άλλες ανάγκες υγείας.
- **Τεχνολογικές αλλαγές:** Οι αλλαγές αυτές αφ'ενός θα δημιουργήσουν και αφ' ετέρου θα καταργήσουν θέσεις εργασίας. Ενώ πολλές θέσεις εργασίας θα καταργηθούν λόγω αυτοματοποίησης, θα προκύψουν νέες ευκαιρίες σε διάφορους τομείς μέσω της τεχνολογικής καινοτομίας και των δευτερογενών επιπτώσεων της (ILO, 2016f). Το παρόν σημείωμα ασχολείται με την εμφάνιση του μοντέλου της συνεταιριστικής πλατφόρμας σε ψηφιακή μορφή, η οποία ανήκει στον συλλογικό φορέα και διοικείται δημοκρατικά από τους εργαζομένους στην λεγόμενη «gig economy»³, ως απάντηση στις τεχνολογικές αλλαγές.
- **Περιβαλλοντικές αλλαγές:** Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει τον κόσμο της εργασίας με ποικίλους τρόπους, με τη δημιουργία και μετατροπή ορισμένων θέσεων εργασίας (π.χ. στον τομέα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας) και με την πλήρη απώλεια ή αντικατάσταση άλλων. Δεδομένων των αλλαγών αυτών, το σημείωμα αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο οι συνεταιρισμοί αναδεικνύονται ως οικονομικοί παράγοντες στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (π.χ. αμοιβαία ασφάλιση καλλιεργειών, γεωργικοί συνεταιρισμοί που στηρίζουν τη διαφοροποίηση των καλλιεργειών ή βελτιωμένη διαχείριση των λεκανών απορροής), καθώς και στον μετριασμό των επιπτώσεων της (π.χ. συνεταιρισμοί ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, δασικοί και αγροδασικοί συνεταιρισμοί) σε διάφορες χώρες.

³ Σημ. Μετ.: Σύμφωνα με το Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus, η gig economy ορίζεται ως τρόπος εργασίας που χαρακτηρίζεται από ευκαιριακή απασχόληση ανθρώπων ή από εκτέλεση επιμέρους εργασιών, καθεμιά από τις οποίες αμείβεται κατ' αποκοπή, σε αντιδιαστολή με τη σταθερή εξαρτημένη εργασία με τακτικό μισθό από έναν εργοδότη.

2. Με ποιο τρόπο εμπλέκονται οι συνεταιρισμοί στην αλλαγή του κόσμου της εργασίας

Συνεταιριστικές ανταποκρίσεις στις οικονομικές μεταβολές

Οι συνεταιρισμοί προάγουν τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και την κοινωνική ένταξη

Κατά τη διάρκεια διαφόρων χρηματοπιστωτικών κρίσεων, συμπεριλαμβανομένης της κρίσης της Αργεντινής το 2001, προέκυψαν νέοι τύποι συνεταιρισμών, ενώ αναπτύχθηκαν οι ήδη υπάρχοντες. Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις έχουν αποδείξει την αξία τους ως ανθεκτικές επιχειρήσεις κατά την πρόσφατη και συνεχιζόμενη οικονομική κρίση. Οι χρηματοπιστωτικοί συνεταιρισμοί αντέδρασαν, κατά κανόνα, καλύτερα από τις τράπεζες που ανήκουν σε επενδυτές, αφού τα μέλη των πρώτων είναι ταυτόχρονα και ιδιοκτήτες και ωφελούμενοι, ενώ έχουν και τον έλεγχο της επιχείρησης, πράγμα που παρέχει μια σειρά από πλεονεκτήματα σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές τους. Οι αποταμιευτικοί και πιστωτικοί συνεταιρισμοί, οι συνεταιριστικές τράπεζες και οι πιστωτικές ενώσεις αναπτύχθηκαν, διατήρησαν την παροχή πιστώσεων, ιδίως στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, και παρέμειναν σταθεροί σε όλες τις περιφέρειες, δημιουργώντας ταυτόχρονα άμεση και έμμεση απασχόληση (ILO, 2013b). Εξάλλου, και τα αλληλασφαλιστικά ταμεία και οι συνεταιριστικές ασφαλιστικές εταιρείες είχαν καλύτερες επιδόσεις, σε σύγκριση με άλλους ασφαλιστικούς παρόχους, από την αρχή της οικονομικής κρίσης, το 2007. Ενώ τα εισοδήματα των συνεταιριστικών ασφαλιστικών φορέων αυξήθηκαν κατά 22%, το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της ασφαλιστικής αγοράς είναι μόλις 8%. Ομοίως, κατά την ίδια περίοδο, αυξήθηκε και το μερίδιο της αγοράς που κατέχουν οι συνεταιριστικοί ασφαλιστικοί φορείς (ICMIF, 2016).

Εμφανίζονται νέοι μηχανισμοί χρηματοδότησης οι οποίοι αναμένεται να συνεχίσουν να εμφανίζονται, ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη των οικονομικών φορέων στις τοπικές οικονομίες, όπως οι συνεταιρισμοί και άλλες επιχειρήσεις και οργανώσεις κοινωνικής και αλληλεγγύας οικονομίας, για αυξημένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες. Οι συνεταιρισμοί εξετάζουν τα εν λόγω χρηματοδοτικά προγράμματα, είτε λόγω έλλειψης παραδοσιακών δυνατοτήτων χρηματοδότησης, είτε διότι ενδιαφέρονται να διασυνδεθούν με αυτούς τους εναλλακτικούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς. Αυτοί οι βασισμένοι-στην-αλληλεγγύη μηχανισμοί έχουν στόχο: (i) να εκδημοκρατίσουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, (ii) να επανεισαγάγουν αξίες και πρακτικές αλληλεγγύης και αμοιβαιότητας στον χρηματοοικονομικό τομέα, (iii) να προαγάγουν την τοπική οικονομική ανάπτυξη και (iv) να ενισχύσουν τη δημιουργία κοινοτήτων (UNRISD, 2015).

Παραδείγματα αυτών των μηχανισμών, οι οποίοι βασίζονται σε συλλογική αυτο-οργάνωση και στις συνεταιριστικές αρχές, περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, δεοντολογικές τραπεζικές συναλλαγές, χρηματοπιστωτικούς συνεταιρισμούς, κοινοτικές αναπτυξιακές τράπεζες, αλληλεγγύα μικροχρηματοδότηση, συμπληρωματικά νομίσματα, βασισμένα-στην-κοινότητα αποταμιευτικά συστήματα, συμμετοχικό προϋπολογισμό, crowdfunding (συλλογική χρηματοδότηση), κρυπτογραφικά νομίσματα, ομόλογα και επενδύσεις κοινωνικής επίπτωσης. Οι νέοι αυτοί μηχανισμοί χρηματοδότησης αναμένεται να πολλαπλασιαστούν, παρόλο που ίσως δεν είναι όλοι άμεσα διαθέσιμοι στους νεοϊδρυόμενους συνεταιρισμούς, λόγω κανονιστικών εμποδίων (π.χ. πιστωτικές ενώσεις) ή λόγω της αναξιοπιστίας ορισμένων πηγών χρηματοδότησης (π.χ. μηχανισμοί crowdfunding) (Scholz, 2016).

Οι εργαζόμενοι επανανακαλύπτουν τους συνεταιρισμούς

Οι συνεταιρισμοί των εργαζομένων είναι επιχειρήσεις που διευθύνουν και διαχειρίζονται οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, οι οποίοι κατέχουν το εταιρικό κεφάλαιο, ψηφίζουν ως ισότιμα μέλη για θέματα που σχετίζονται με τη λειτουργία της επιχείρησης και έχουν δικαίωμα υποψηφιότητας στις εκλογές του Διοικητικού Συμβουλίου (Perotin, 2014). Οποιοσδήποτε τύπος επιχείρησης μπορεί να ανήκει στους εργαζόμενους και να ελέγχεται από αυτούς, από τις υπηρεσίες και το λιανικό εμπόριο μέχρι την εκπαίδευση και τη μεταποίηση (UWCC, 2007). Αυτοί οι συνεταιρισμοί εργαζομένων έχουν αποδειχθεί βιώσιμες επιχειρήσεις με ποσοστά

επιβίωσης τουλάχιστον τόσο υψηλά όσο και άλλων τύπων επιχειρήσεων. Παρουσιάζουν, εξάλλου, καλές επιδόσεις όσον αφορά την παραγωγικότητα και τη διατήρηση των θέσεων εργασίας (Perotin, 2014).

Από ιστορικής πλευράς, τα εργατικά συνδικάτα εμπλέκονται στη δημιουργία νέων συνεταιρισμών, ενισχύοντας τους ήδη υπάρχοντες και υπερασπιζόμενα, μέσω των συνεταιρισμών, υπηρεσίες για τα μέλη τους (Van Slyke, 2016). Στις Χώρες του Βορρά, τα εργατικά συνδικάτα έχουν υποστηρίξει συνεταιρισμούς σε αρκετές χώρες, συμπεριλαμβανομένων του Καναδά, της Ιαπωνίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου. Πρόκειται, εξάλλου, για χώρες που έχουν δει εντυπωσιακά επίπεδα ανάπτυξης στους συνεταιρισμούς σε περιόδους μετασχηματισμού. Πρόσφατα, ορισμένες συνδικαλιστικές οργανώσεις έχουν αρχίσει να ανακαλύπτουν και πάλι τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις για τα μέλη τους ή να επεκτείνουν την υποστήριξή τους σε συνεταιρισμούς εργαζομένων στην άτυπη οικονομία. Τα ίσα δικαιώματα ψήφου των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, βάσει της αρχής «ένα μέλος - μία ψήφος», προσδίδουν την αναγκαία και νόμιμη αντιπροσωπευτικότητα, ώστε να τις καταστήσουν βασικούς παράγοντες της διαδικασίας κοινωνικού διαλόγου, ιδίως σε περιβάλλοντα αγροτικής και ανεπίσημης οικονομίας. Χαρακτηριστικά καλής διακυβέρνησης, όπως η διαφάνεια, η ευθύνη, η λογοδοσία, η συμμετοχή, η ανταπόκριση στις ανάγκες των ανθρώπων και ο σεβασμός του κράτους δικαίου, αποτελούν, επίσης, στοιχεία της συνεταιριστικής ταυτότητας, που καθιστούν τους συνεταιρισμούς ελκυστικό επιχειρηματικό μοντέλο για τα συνδικάτα (ILO, 2014b).

Η ανάπτυξη μιας κοινής στρατηγικής μεταξύ συνδικαλιστικών οργανώσεων και συνεταιρισμών επικεντρώνεται σε θέματα όπως, π.χ., ο περιορισμός της υποβάθμισης των εργατικών δικαιωμάτων, της ελαστικότητας της εργασίας, της απώλειας θέσεων εργασίας και της ιδιωτικοποίησης. Στη συνεργασία των Ηνωμένων Χαλυβουργών (United Steelworkers - USW), μιας συνδικαλιστικής ένωσης των ΗΠΑ, με το Mondragon International, ένα δίκτυο που περιλαμβάνει πάνω από 100 συνεταιρισμούς εργαζομένων στην Ισπανία, εξετάζεται η δυνατότητα ίδρυσης συνεταιρισμών οι οποίοι θα υποστηρίζονται από συνδικάτα⁴. Αυτή η συνεργασία έχει ως αποτέλεσμα τον σχηματισμό πολλών συνεταιρισμών καταναλωτών-εργαζομένων σε τομείς όπως η ενέργεια και χονδρική πώληση τροφίμων (Tropcoso, 2017). Ο συνεταιρισμός Nurses Can [Οι Νοσηλεύτριες μπορούν] ιδρύθηκε με την υποστήριξη του τοπικού παραρτήματος της Διεθνούς Ένωσης Υπαλλήλων του Τομέα Υπηρεσιών της Καλιφόρνια στις ΗΠΑ. Αυτός ο συνεταιρισμός αδειούχων νοσηλευτών, μέσω της χρήσης επιγραμμικής πλατφόρμας, δίνει τη δυνατότητα στους πελάτες να βρουν απευθείας νοσηλεύτρια/τρια μέσω επιγραμμικής αίτησης (Schneider, 2016). Τέτοια παραδείγματα αλληλεγγύης μεταξύ συνδικάτων και συνεταιρισμών πολλαπλασιάζονται σε ολόκληρο τον κόσμο και αναμένεται ότι θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται σε μια στρατηγική ανταπόκρισης στις αλλαγές που επέρχονται στον κόσμο της εργασίας.

Σε περιόδους οικονομικών κρίσεων, πολλές επιχειρήσεις αποτυγχάνουν με αποτέλεσμα την απώλεια θέσεων εργασίας. Αν και οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι αδύνατον να διατηρηθούν, οι εργαζόμενοι σε αυτές που έχουν οικονομικές δυνατότητες τις εξαγοράζουν και τις μετατρέπουν σε συνεταιρισμό εργαζομένων. Η μετατροπή μιας επιχείρησης σε συνεταιρισμό εργαζομένων δεν οφείλεται πάντοτε στην αποτυχία της επιχείρησης, αλλά μπορεί να οφείλεται στη γήρανση και τη συνταξιοδότηση των ιδιοκτητών της, ιδίως αν δεν υπάρχει σαφές σχέδιο για το μέλλον της επιχείρησης (Alperovitz, 2016, Tianga, 2016). Η εξέλιξη των επιχειρήσεων που μετατράπηκαν συνεχίζεται, και ενώ η παραγωγικότητά τους παραμένει χαμηλότερη από τις δυνατότητές τους, οι αμοιβές που προσφέρουν είναι υψηλότερες από τον μέσο όρο στον εκάστοτε τομέα. Το ποσοστό επιβίωσης των επιχειρήσεων που έχουν μετατραπεί είναι σχετικά υψηλό - τάση που παρατηρείται, επίσης, και σε άλλες μορφές συνεταιρισμών εργαζομένων (Perotin, 2014). Θεωρώντας αυτό το γεγονός ως ανερχόμενη τάση στον μεταβαλλόμενο κόσμο της εργασίας, αρκετές χώρες - συμπεριλαμβανομένης της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Γαλλίας, της Βραζιλίας, της Ελλάδας και του Καναδά - θέσπισαν πρόσφατα νομοθεσία που προβλέπει συστήματα οικονομικής και νομικής στήριξης για να διευκολυνθεί η εν λόγω επιχειρηματική αναδιάρθρωση (ILO, 2014c).

Η αυτο-απασχόληση είναι ευρέως διαδεδομένη στους εργαζόμενους στις χώρες του Νότου και γίνεται ολοένα και πιο διαδεδομένη στους εργαζόμενους στις χώρες του Βορρά, ιδίως

⁴ Η συμφωνία-πλαίσιο μεταξύ των εργαζομένων της United Steelworkers (USW) και της Mondragon Internacional S.A.: http://assets.usw.org/Releases/agree_usw_mondragon.pdf

μεταξύ των νεοεισερχόμενων στην αγορά εργασίας. Οι αυτο-απασχολούμενοι εργαζόμενοι, συμπεριλαμβανομένων των ελεύθερων επαγγελματιών και των ανεξαρτήτως εργαζομένων με σύμβαση έργου, οι οποίοι δεν έχουν σταθερές εργασιακές σχέσεις και προστασία, έχουν χρησιμοποιήσει συνεταιρισμούς για να αντιμετωπίσουν τα πρόσθετα έξοδα συναλλαγών, όπως τα τέλη μεσιτείας, τις καθυστερημένες πληρωμές, και την απουσία συμβάσεων (Conaty, Bird & Ross, 2016). Οι εργαζόμενοι της “gig economy” δημιουργούν, εξάλλου, συνεταιρισμούς με δικές τους εφαρμογές λογισμικού για να μπορέσουν να αποφύγουν τους διαμεσολαβητές που καταχρώνται τη θέση τους. Αυτό επέτρεψε στους εργαζόμενους να ανακτήσουν ορισμένα από τα δικαιώματα και τα προνόμιά τους, δίνοντάς τους περισσότερες δυνατότητες να εκφράσουν τις απόψεις τους για τον τρόπο λειτουργίας των επιχειρήσεων τους.

Η άτυπη απασχόληση, η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικά ελλείμματα αξιοπρεπούς εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης εργασιακών δικαιωμάτων και κοινωνικής προστασίας που οδηγεί σε χαμηλά και μη τακτικά εισοδήματα, συνεχίζει να αυξάνεται μεταξύ των εργαζομένων σε όλο τον κόσμο (ILO, 2016e). Στις χώρες του Νότου, η ασάφεια των εργασιακών σχέσεων στην άτυπη οικονομία οδήγησε στην εμφάνιση συνεταιριστικών επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν από εργαζόμενους στην άτυπη οικονομία, όπως, π.χ. οι εργαζόμενοι στην αποκομιδή απορριμμάτων, οι πλανόδιοι πωλητές, οι εργαζόμενοι από το σπίτι και οι οικιακοί βοηθοί (ILO, 2016a). Οι συνεταιρισμοί αναμένεται να συνεχίσουν να αποτελούν επιλογή για τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις της άτυπης οικονομίας, ως μέσο επισημοποίησης των δραστηριοτήτων τους, μέσω της δημιουργίας οικονομικών κλίμακας και της διαπραγματευτικής δύναμης στις συνδιαλλαγές τους με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, όπως, π.χ., τοπικές κυβερνήσεις και οι επιχειρήσεις διαμεσολάβησης.

Ένα σημαντικό ποσοστό γυναικών στο παγκόσμιο άτυπο εργατικό δυναμικό, οι οποίες συγκαταλέγονται στις πιο ευάλωτες ομάδες εργαζομένων, απασχολείται σε οικιακές εργασίες. Εργάζονται σε ιδιωτικά νοικοκυριά παρέχοντας υπηρεσίες φροντίδας, συχνά χωρίς σαφείς όρους απασχόλησης, χωρίς να περιλαμβάνονται στο πεδίο εφαρμογής της εργατικής νομοθεσίας. Μέσω παροχής υπηρεσιών, π.χ., πρόσβαση σε χρηματοδότηση, σε εκπαίδευση και σε θέσεις εργασίας, καθώς και σε επιγραμματικές πλατφόρμες, οι συνεταιρισμοί οικιακών βοηθών υποστηρίζουν την οργάνωση των μελών τους. Οι συνεταιρισμοί οικιακών βοηθών χρησιμοποιούνται, επίσης, από τους εργαζόμενους ως εναλλακτική λύση, αντί των μεσιτικών γραφείων ευρέσεως εργασίας, ώστε να διαπραγματεύονται καλύτερες συνθήκες απασχόλησης, που περιλαμβάνουν την προστασία της μητρότητας και ημέρες αδείας μετ’ αποδοχών. Παραδείγματα συνεταιρισμών εργαζομένων οικιακών βοηθών εμφανίζονται σε χώρες πολύ διαφορετικές μεταξύ τους, όπως η Δημοκρατία της Κορέας, το Τρινιδάδ & Τομπάγκο, οι ΗΠΑ, η Ινδία και οι Φιλιππίνες (ILO, 2014a).

Πώς ανταποκρίνονται οι συνεταιρισμοί στις τεχνολογικές αλλαγές

Η τεχνολογική αλλαγή αναγνωρίζεται ως σημαντική κινητήρια δύναμη αύξησης και ανάπτυξης. Πρόκειται για δυναμική διαδικασία που συνεπάγεται τόσο την κατάργηση θέσεων εργασίας όσο και τη δημιουργία νέων, καθώς και τη μετατροπή των υφιστάμενων θέσεων εργασίας (ILO, 2016f). Η Συμμετοχική (sharing) Οικονομία ή η Οικονομία Άμεσης Πρόσβασης (Online platform)⁵, η οποία χαρακτηρίζεται από ανταλλαγή αγαθών και υπηρεσιών και εργασιών που ολοκληρώνονται μέσα από επιγραμματικές πλατφόρμες ή εφαρμογές κινητών συσκευών, αναγνωρίζεται χάρη στο δυναμισμό της συμμετοχής και της ανάπτυξης για το μέλλον της εργασίας (De Stefano, 2016). Εκτιμάται ότι μόνο στις ΗΠΑ, περισσότερα από 10 εκατομμύρια άτομα αποκτούν εισόδημα μέσω επιγραμματικών πλατφορμών (JPMorgan Chase & Co., 2016).

Ενώ ορισμένοι θεωρούν την οικονομία Άμεσης Πρόσβασης ως οικονομική ευκαιρία, υπάρχουν ολόένα και περισσότερες ενδείξεις ότι δημιουργεί αγορές χωρίς ρυθμιστικούς κανόνες, με άτυπες μορφές απασχόλησης, οι οποίες διαβρώνουν τις εργασιακές σχέσεις και αυξάνουν την αυτο-απασχόληση, καταλήγοντας σε ανασφάλεια των εργαζομένων, σε επιδεινούμενες συνθήκες εργασίας και ε κατάργηση των δικαιωμάτων κοινωνικής προστασίας (ILO, 2016a). Μια πιθανή ανταπόκριση στον ελλοχεύοντα κίνδυνο υποβάθμισης των εργασιακών σχέσεων στην οικονομία Άμεσης Πρόσβασης είναι η ανάπτυξη συνεταιρισμών οι οποίοι ενισχύουν τη φωνή και την εκπροσώπηση των εργαζομένων.

⁵ Επειδή η ορολογία που αφορά την Συμμετοχική Οικονομία ή Οικονομία Άμεσης Πρόσβασης είναι σχετικά καινούργια, χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι που υποδηλώνουν παρόμοια θέματα. Άλλοι όροι που αλληλεπικαλύπτονται, και είναι συχνά εναλλάξιμοι, περιλαμβάνουν τη συνεργατική οικονομία, την κατ’ απαίτηση (on demand) οικονομία και την gig economy (βλ. Martin, 2015).

Οι συνεταιριστικές πλατφόρμες είναι ψηφιακές πλατφόρμες που ανήκουν σε και διευθύνονται από τους εργαζόμενους που εξαρτώνται από αυτές, συμμετέχουν σε αυτές και εξασφαλίζουν τα προς το ζην από αυτές (Sutton, 2016). Οργανώνουν αναδυόμενες τεχνολογίες μέσω επιγραμμικών εφαρμογών, οι οποίες υποστηρίζουν την παραγωγή, την ψηφιακή αναζήτηση εργασίας, την συλλογική ιδιοκτησία και τις δημοκρατικά ελεγχόμενες διαδικτυακές αγορές, καθώς και άλλες δραστηριότητες που υποστηρίζουν άμεσα το συγκεκριμένο οικονομικό μοντέλο. Οι ιδιοκτήτες–εργαζόμενοι στις συνεταιριστικές πλατφόρμες μοιράζονται τόσο τους πιθανούς κινδύνους όσο και τα οφέλη, επιτυγχάνουν καλύτερη διαπραγματευση συμβάσεων και συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τον τρόπο οργάνωσης και διαχείρισης της πλατφόρμας.

Παρόλο που βρίσκονται ακόμη σε πρώιμο στάδιο ανάπτυξης, με αρκετές αλληλένδετες νομικές, χρηματοοικονομικές και οργανωτικές προκλήσεις οι οποίες πρέπει να υπερκεραστούν, οι συνεταιριστικές πλατφόρμες προσελκύουν το ενδιαφέρον διαφόρων τμημάτων του πληθυσμού που ίσως να μην είχαν ποτέ πριν την ευκαιρία να γνωρίσουν το συγκεκριμένο μοντέλο (Gorefflo, 2015). Όλο και περισσότεροι συνεταιρισμοί οδηγών ταξί δημιουργούν τις δικές του επιγραμμικές εφαρμογές για την εξάλειψη της διαμεσολάβησης εταιρειών κλήσεων ταξί, οι οποίες παρακρατούν δικαιώματα και προνόμια από τους οδηγούς (Scholz, 2014). Ο Συνεταιρισμός Green Taxi στο Ντένβερ των Η.Π.Α. είναι ένας συνδικαλισμένος συνεταιρισμός εργαζομένων που επικρατεί στην τοπική αγορά λόγω της επιτυχημένης υπηρεσίας κλήσης ταξί μέσω smartphone, η οποία ανήκει συλλογικά στα μέλη του. (Peck, 2016).

Πώς ανταποκρίνονται οι συνεταιρισμοί στις δημογραφικές αλλαγές

Ενώ μεγάλο μέρος της συζήτησης για το μέλλον της εργασίας επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της τεχνολογίας, οι δημογραφικές αλλαγές διαδραματίζουν εξίσου βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του κόσμου της εργασίας των επόμενων δεκαετιών (ILO, 2016g). Αυτές οι δημογραφικές αλλαγές στην αγορά εργασίας περιλαμβάνουν αυξανόμενο αριθμό νέων, γυναικών και μεταναστών. Κάθε χρόνο εισέρχονται στην αγορά εργασίας περίπου 40 εκατομμύρια άνθρωποι (ILO, 2015c). Ταυτόχρονα, ο πληθυσμός γηράσκει σε πολλές χώρες. Όλο και περισσότερες γυναίκες συμμετέχουν στις αγορές εργασίας ενώ αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται η διασυννοριακή μετανάστευση.

Συνεταιρισμοί παροχής φροντίδας σε ηλικιωμένους και άλλες ευάλωτες κοινωνικές ομάδες

Η ζήτηση για την παροχή ποιοτικής φροντίδας στον γηράσκοντα πληθυσμό του κόσμου αναμένεται να αυξηθεί στις ερχόμενες δεκαετίες. Εκτιμάται ότι, σε παγκόσμιο επίπεδο, περισσότεροι από τους μισούς ανθρώπους άνω των 65 ετών, δηλαδή περισσότερα από 300 εκατομμύρια άτομα, δεν έχουν πρόσβαση σε μακροχρόνια φροντίδα (ILO, 2015β). Καθότι οι ανάγκες φροντίδας συνεχίζουν να αυξάνονται και να διαφοροποιούνται διαρκώς, η οικονομία της μέριμνας αναμένεται να δημιουργήσει πολλές θέσεις εργασίας για την απασχόληση μεγάλου μέρους του εργατικού δυναμικού. Η πλειονότητα των εργαζομένων στον τομέα της μέριμνας είναι ατύπως εργαζόμενες γυναίκες, πολλές από αυτές μετανάστριες, που είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις πρακτικές εκμετάλλευσης και αποκλεισμού της αγοράς εργασίας.

Οι συνεταιρισμοί που παρέχουν φροντίδα δεν περιορίζονται μόνο σε εκείνους που εξυπηρετούν ηλικιωμένους. Προσφέρουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών, από την ημερήσια φροντίδα ως την κατ' οίκον φροντίδα για άτομα με αναπηρία και χρόνιους ασθενείς (ILO, 2017). Σε διάφορες χώρες, από τη Γουατεμάλα και την Ουρουγουάη έως τον Καναδά, την Ιαπωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο, η παροχή φροντίδας μέσω συνεταιριστικών επιχειρήσεων αποτελεί ένα από τα κατεξοχήν αναδυόμενα και εν δυνάμει αποτελεσματικά μέσα για την παροχή ποιοτικής ανθρωποκεντρικής φροντίδας. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι οι συνεταιρισμοί είναι σε θέση να δημιουργήσουν καλούς όρους και συνθήκες εργασίας στην οικονομία της μέριμνας, ιδίως όσον αφορά την πρόσβαση σε παροχές, τη διαπραγματευτική ισχύ και την τήρηση του ωραρίου, ιδιαίτερα για γυναίκες εργαζόμενες. Ωστόσο, εξακολουθούν να παραμένουν προκλήσεις που αφορούν την έκδοση επίσημων συμβάσεων, την μερική απασχόληση φύση της συγκεκριμένης εργασίας, και τα επίπεδα των μισθών (ILO, 2016d).

Οι συνεταιρισμοί παροχής φροντίδας με πολλαπλούς εμπλεκόμενους εμφανίζονται ως νέες πρωτοβουλίες που φέρνουν σε επαφή τους εργαζόμενους στον τομέα της μέριμνας, τους δικαιούχους φροντίδας και τις οικογένειές τους και άλλους ενδιαφερόμενους, όπως, π.χ., τις τοπικές κυβερνήσεις, ως συμμετέχοντες που συμβάλλουν στις αποφάσεις σχετικά με την παροχή υπηρεσιών. Η συνεταιριστική κοινότητα Sungmisan στη Δημοκρατία της Κορέας είναι ένας συνεταιρισμός πολλαπλών εμπλεκόμενων που περιλαμβάνει εργαζόμενους, δασκάλους, γονείς και την τοπική κυβέρνηση. Περιλαμβάνει πάνω από 20 συνεταιριστικές επιχειρήσεις που απασχολούν περισσότερους από 150 κατοίκους της κοινότητας για την παροχή ημερήσιας φροντίδας και εκπαίδευσης, προγραμμάτων-μετά-το-σχολείο και υπηρεσιών φροντίδας ηλικιωμένων (ILO, 2017).

Πώς ανταποκρίνονται οι συνεταιρισμοί στις ανάγκες των μεταναστών εργαζομένων και των προσφύγων

Το μέλλον της εργασίας θα αντιμετωπίσει, επίσης, μια συνεχή αύξηση της μετανάστευσης εργαζομένων και των προσφυγικών κυμάτων (ILO, 2016g). Για τους μετανάστες εργαζόμενους, οι συνεταιρισμοί εμφανίζονται ως βιώσιμο μοντέλο με μια σχετικά εύκολη είσοδο σε επίσημες αγορές εργασίας και στον τομέα της επιχειρηματικότητας, που τους υποστηρίζει ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και σε άλλες υπηρεσίες στις χώρες υποδοχής. Οι χρηματοπιστωτικοί συνεταιρισμοί παρέχουν οικονομικά αποδοτικές υποδομές για μια σειρά χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών και μειώνουν τα έξοδα αποστολής εμβασμάτων των μεταναστών στις χώρες καταγωγής τους (ILO, 2015a). Περίπου 30 έως 40% των εμβασμάτων αποστέλλονται σε αγροτικές περιοχές, όπου οι χρηματοπιστωτικοί συνεταιρισμοί παίζουν σημαντικό ρόλο σε τέτοιου είδους μεταφορά χρημάτων (CGAP, 2010).

Αυτή τη στιγμή, ο κόσμος αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη προσφυγική κρίση μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς οι άνθρωποι εγκαταλείπουν τον τόπο τους για να ξεφύγουν από τον πόλεμο, τη φτώχεια, την κοινωνική ανισότητα και την κλιματική αλλαγή. Αυτές οι πιέσεις αναμένεται να συνεχίσουν να ξεριζώνουν, στην κυριολεξία, ανθρώπους από τις εστίες τους. Οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις διαδραματίζουν όλο και μεγαλύτερο ρόλο στις στρατηγικές αντιμετώπισης του προσφυγικού ζητήματος. Για να επιτευχθεί η ένταξη των προσφύγων, οι χώρες υποδοχής χρησιμοποιούν τη συνεταιριστική στέγαση, την εύρεση θέσεως εργασίας, τη βασική εκπαίδευση, την κατάρτιση και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχουν ιδρυθεί συνεταιρισμοί προσφύγων σε προσφυγικά στρατόπεδα με τη βοήθεια οργανώσεων που βοηθούν τους πρόσφυγες να δημιουργήσουν ευκαιρίες απασχόλησης και απόκτησης εισοδήματος. Εξάλλου, πρόσφυγες γίνονται μέλη των συνεταιρισμών της χώρας υποδοχής και μεταφέρουν τις γνώσεις και την εμπειρία τους πίσω στις χώρες καταγωγής τους για να επανοικοδομήσουν τις δικές τους κοινότητες. Στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη, στο Τιμόρ-Λέστε, στο Ελ Σαλβαδόρ, στη Γουατεμάλα, στον Λίβανο, στη Μοζαμβίκη, στη Ρουάντα, στη Σρι Λάνκα και στο Νεπάλ, οι συνεταιρισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην μετα-συγκρουσιακή ανασυγκρότηση δημιουργώντας θέσεις εργασίας τόσο για τις επιστρέφουσες μειονότητες όσο και για τους πρώην στρατιώτες, ξαναχίζοντας σπίτια και επιχειρήσεις, δίνοντας σε πρόσφυγες και σε εσωτερικώς εκτοπισθέντες πρόσβαση στις αγορές, και διευκολύνοντας τη συμφιλίωση και την οικοδόμηση της ειρήνης (ILO, 2016c).

Πώς ανταποκρίνονται οι συνεταιρισμοί στις περιβαλλοντικές αλλαγές

Οι συνεταιρισμοί συμμετέχουν όλο και περισσότερο τόσο στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (π.χ. αμοιβαία ασφάλιση καλλιεργειών, γεωργικοί συνεταιρισμοί που υποστηρίζουν τη διαφοροποίηση καλλιεργειών ή βελτίωση διαχείρισης των λεκανών απορροής, κ.λπ.), όσο και στον μετριασμό της (π.χ. συνεταιρισμοί ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, δασικοί και αγροδασικοί συνεταιρισμοί). Στις αστικές περιοχές, σε χώρες όπως η Ινδία, η Βραζιλία, η Κολομβία και η Νότια Αφρική, οι συνεταιρισμοί δραστηριοποιούνται στα συστήματα διαχείρισης αποβλήτων, ιδιαίτερα με τη μορφή συνεταιρισμών αποκομιδής απορριμμάτων. Οι συνεταιρισμοί αυτοί, εκτός από την παροχή των απαραίτητων υπηρεσιών για τη βελτίωση της διαχείρισης αποβλήτων και της ανακύκλωσης, υποστηρίζουν, επίσης, τα μέλη τους στη νομιμοποίηση των δραστηριοτήτων τους και στην πρόσβαση σε καλύτερες συνθήκες εργασιακής ασφάλειας και υγείας, καθώς και σε κατάρτιση και χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες

(ILO, 2014d). Οι συνεταιρισμοί αποκομιδής απορριμμάτων αρχίζουν να δημιουργούν χώρο για τη συμμετοχή των γυναικών και για την πρόσβασή τους σε ηγετικές θέσεις. Στη Βραζιλία, για παράδειγμα, πολλοί ηγέτες συνεταιρισμών αποκομιδής απορριμμάτων είναι γυναίκες και η συμμετοχή τους σε αυτούς τους συνεταιρισμούς τους έδωσε τη δυνατότητα να ενταχθούν στα κοινωνικά δίκτυα και να αυξήσουν τη συλλογική τους συνείδηση (Gutberlet, 2016).

Συνεταιρισμοί σε διάφορους τομείς, από τη γεωργία έως την ενέργεια, αυξάνουν όλο και περισσότερο το “πρασίνισμα” των δραστηριοτήτων τους. Στον τομέα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, για παράδειγμα, οι συνεταιρισμοί έχουν μια σειρά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, τα οποία περιλαμβάνουν τον τοπικό δημοκρατικό έλεγχο της παραγωγής και της χρήσης ενέργειας, την ικανότητα δημιουργίας τοπικής απασχόλησης και την εύλογη τιμολόγηση. Οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη του στόχου «Ενέργεια για Όλους» - δηλ. την προσπάθεια να δοθεί πρόσβαση σε καθαρή και σύγχρονη ενέργεια στα 1.3 δισεκατομμύρια άτομα στις αναπτυσσόμενες χώρες τα οποία δεν έχουν πρόσβαση σε ηλεκτρική ενέργεια (ILO, 2013α). Το Μπαγκλαντές έχει ένα συνεταιριστικό αγροτικό πρόγραμμα ηλεκτροδότησης που συνδέει 50.000 χωριά στο ηλεκτρικό δίκτυο δημιουργώντας, ταυτόχρονα, πολυάριθμες θέσεις εργασίας. Οι δυνατότητες είναι ακόμη μεγαλύτερες σήμερα, λόγω των ηλιακών συστημάτων οικιακής ηλεκτροδότησης: με τη χρήση διομότιμης ανταλλαγής ηλεκτρικής ενέργειας βελτιώνεται η πρόσβαση σε ενέργεια και εξασφαλίζεται ότι το πλεόνασμα ηλεκτρικής ενέργειας είναι δυνατόν να γίνει αντικείμενο εμπορικής συναλλαγής με γείτονες. (Badiei, 2016).

Οι κυβερνήσεις υποστηρίζουν όλο και περισσότερο τους δασικούς συνεταιρισμούς ως τρόπο επίτευξης βιώσιμης δασοκομίας. Δημιουργούνται δασικοί συνεταιρισμοί για να προστατευτούν τα δικαιώματα των ιδιοκτητών δασικών εκτάσεων και των μελών συνεταιρισμών, και για να προαχθούν βιώσιμες δασικές πρακτικές. Μέσω των δασικών συνεταιρισμών, οι ιδιοκτήτες και τα μέλη συμμετέχουν σε δραστηριότητες όπως η αναδάσωση, η φροντίδα και προστασία, η παραγωγή και η διανομή αναπαραγωγικού υλικού υψηλής ποιότητας. Οι συνεταιρισμοί συλλέγουν, ταξινομούν, επεξεργάζονται, συσκευάζουν και διανέμουν δασικά προϊόντα και παρέχουν στα μέλη τους επικαιροποιημένη τεχνική ενημέρωση και κατάρτιση (FAO, 2014). Ο Συνεταιρισμός Tree Growers' Cooperative Society [Συνεταιριστική Κοινωνία Δενδροκαλλιεργητών] στην Ινδία αποτελεί ένα καλό παράδειγμα της μεταβίβασης ελέγχου. Το κράτος παρέχει μακροχρόνια μίσθωση στον συνεταιρισμό, ο οποίος, στη συνέχεια, εγκαθιστά και διαχειρίζεται δενδροκαλλιέργειες σε αυτές τις κοινόχρηστες εκτάσεις με την ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινότητας και με στόχο τη βελτίωση της διαβίωσης και των εισοδημάτων (CIFOR, 2009).

3. Βασικά σημεία- κλειδιά για μελλοντικό διάλογο

Οι συνεταιρισμοί έχουν μια μοναδική ευκαιρία να αλλάξουν τα πράγματα, δεδομένης της αυξημένης παγκόσμιας αναζήτησης για νέες μορφές επιχειρηματικών και αναπτυξιακών μοντέλων. Μαζί με άλλες επιχειρήσεις κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, οι συνεταιρισμοί αναδύονται ως μορφή εναλλακτικής οικονομίας που μπορεί να δώσει λύση σε ορισμένους τομείς, ανταποκρινόμενη στις προκλήσεις του μεταβαλλόμενου κόσμου της εργασίας. Αν και όλες οι επιχειρήσεις αποτελούν βασικές μονάδες εργασίας και παραγωγής (ILO, 2015c), οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις είναι σε θέση να συμβάλουν προς την κατεύθυνση μιας διαχειριστικής διάρθρωσης βασισμένης στην αμοιβαιότητα και στην αλληλεγγύη. Άλλα κοινωνικά, περιβαλλοντικά και οικονομικά κινήματα, που εργάζονται για την αποκατάσταση των δικαιωμάτων και την εξασφάλιση βιώσιμου μέλλοντος, αναγνωρίζουν ότι οι συνεταιρισμοί έχουν παρόμοιες αξίες και αρχές σχετικά με τη δημοκρατία, την ισότητα, την αυτοδιαχείριση, τη συμμετοχή, την περιβαλλοντική προστασία και το δικαίωμα στην επιλογή.

Ωστόσο, παρά την αποδεδειγμένη ανθεκτικότητα, βιωσιμότητα και δυνατότητές τους, οι συνεταιρισμοί παραμένουν συχνά περιθωριακοί οικονομικοί παίκτες. Ορισμένες προκλήσεις, τόσο εσωτερικές, όπως η έλλειψη τεχνογνωσίας στον τομέα της διακυβέρνησης, όσο και εξωτερικές, όπως τα νομικά κωλύματα, έχουν περιοριστικές επιπτώσεις στους συνεταιρισμούς. Το συνεταιριστικό μοντέλο ίσως δεν μπορεί να προσφέρει μια ευρεία στρατηγική για την

αντιμετώπιση των αλλαγών στον κόσμο της εργασίας, αλλά θεωρείται από τα Ηνωμένα Έθνη ως ένα από τα ευέλικτα σύνολα οικονομικών φορέων που έχουν τη δυνατότητα να βοηθήσουν ώστε να επιτευχθούν βιωσιμότερες μελλοντικές προοπτικές (Ηνωμένα Έθνη, 2015).

Τα τελευταία χρόνια το διεθνές συνεταιριστικό κίνημα έχει αρχίσει να αναγνωρίζει την ανάγκη ισχυρότερης υπεράσπισης και εκπροσώπησης στις παγκόσμιες συζητήσεις πολιτικής, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν το μέλλον της εργασίας⁶. Μερικές από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι συνεταιριστικές επιχειρήσεις και τα συνεταιριστικά κινήματα, περιλαμβάνουν τα παρακάτω:

- Το ρυθμιστικό περιβάλλον για τις συνεταιριστικές επιχειρήσεις είναι ανεπαρκές σε πολλές χώρες, είτε λόγω περιοριστικών νόμων που απορρέουν από τον κληροδοτημένο κρατικό έλεγχο, είτε λόγω της απουσίας ενός σύγχρονου συνεταιριστικού νομικού πλαισίου που να αντικατοπτρίζει την μεταβαλλόμενη πραγματικότητα στον κόσμο της εργασίας. Αυξάνεται, εξάλλου, η ζήτηση για ρυθμιστικά πλαίσια που αφορούν την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία.
- Η αναξιοπιστία των πηγών χρηματοδότησης ίσως αποτρέπει την ανάπτυξη και την αναπαραγωγή καλών συνεταιριστικών πρακτικών. Οι παραδοσιακές πηγές χρηματοδότησης μπορεί να μην έχουν την τεχνογνωσία να αναγνωρίζουν νέες συνεταιριστικές και άλλες πρωτοβουλίες της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.
- Οι περιορισμένες θεσμικές υποδομές για τη συνεταιριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, στις περισσότερες χώρες, δυσχεραίνουν την κατανόηση της φύσης των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.
- Η έλλειψη συγκρίσιμων στατιστικών, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο διαφόρων χωρών, σχετικά με τους συνεταιρισμούς και την επίδρασή τους στην απασχόληση και στην εν γένει οικονομία, τους εμποδίζει να χρησιμοποιηθούν ως μονάδα ανάλυσης σε έρευνες που θα ήταν δυνατόν να ενημερώσουν τους υπεύθυνους πολιτικής και πρακτικής εφαρμογής.
- Η τοπική εστίαση των συνεταιρισμών στις ανάγκες των μελών και των χρηστών τους, περιορίζει την ευρύτερη εμπλοκή τους σε συζητήσεις πολιτικής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Υπό το πρίσμα αυτών των προκλήσεων, το μέλλον των συνεταιρισμών στον μεταβαλλόμενο κόσμο της εργασίας θα εξαρτηθεί από τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να συνεργαστούν τα μέλη και οι εταίροι της ΔΟΕ, ιδίως στους ακόλουθους τομείς:

- Ανάπτυξη ρυθμιστικών πλαισίων: Πρέπει να αναπτυχθούν και να υιοθετηθούν νέες ρυθμίσεις που θα παρέχουν την απαραίτητη νομική υποστήριξη για την ίδρυση και την ανάπτυξη νέων τύπων συνεταιρισμών, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και την προστασία των εργαζομένων, των μελών και των χρηστών των συνεταιρισμών.
- Αύξηση της κλίμακας: Πρέπει να αναπτυχθούν τα καταλληλότερα χρηματοδοτικά εργαλεία και διαμεσολαβητές για την υποστήριξη της διάδοσης και της αναπαραγωγής των καλών πρακτικών των συνεταιρισμών. Για να γίνουν καλύτερα κατανοητοί οι συνεταιρισμοί απαιτείται να ενταχθούν σε προγράμματα σπουδών εκπαίδευσης και κατάρτισης. Χρειάζεται να ενισχυθεί η εκπροσώπηση του συνεταιριστικού κινήματος για να εξασφαλισθεί αποτελεσματική συμμετοχή στις συζητήσεις για το μέλλον της εργασίας και στην Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη 2030.
- Απόκτηση τεκμηριωμένων στοιχείων και γνώσεων: Χρειάζεται να ενεργοποιηθούν διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές για τα συνεταιριστικά στατιστικά στοιχεία προκειμένου να αξιολογηθούν οι επιπτώσεις των συνεταιρισμών και να διεξαχθούν συγκριτικές αναλύσεις σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των διαφόρων μοντέλων διαχείρισης επιχειρήσεων.

⁶ Παραδείγματος χάριν, η Διεθνής Συνεταιριστική Συνάντηση Κορυφής στο Κεμπέκ, τον Οκτώβριο του 2016, χαρακτήρισε το μέλλον της εργασίας ως έναν από τους βασικούς τομείς της συζήτησης. <https://www.sommetinter.coop/en/programs/2016>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Alperovitz, G. 2016. '6 ways we're already leading an economic revolution' *Yes! Magazine*, September 7, 2016, <http://www.yesmagazine.org/new-economy/6-ways-were-already-leading-an-economic-revolution-20160907> [6 February 2017].
- Badiei, S. 2016. 'Swarm electrification in Bangladesh lets neighbours swap solar electricity', *Motherboard*, November 29, https://motherboard.vice.com/en_us/article/mesolshare-rural-bangladesh-swarm-electrification-off-the-grid [1 March 2017].
- CGAP. 2010. *Financial access 2010. The state of financial inclusion through the crisis*. (CGAP/The World Bank Group).
- CICOPA. 2014. *Cooperatives and employment: A global report*.
- CIFOR. 2009. *Cooperation in forestry: Analysis of forestry cooperatives in Rajasthan, India*.
- Conaty, P.; Bird, A.; Ross, P. 2016. *Not alone: Trade union and co-operative solutions for self-employed workers* (Co-operatives UK).
- De Stefano, V. 2016. *The rise of the 'just-in-time workforce': On-demand work, crowdwork and labour protection in the 'gig-economy'* (Geneva, ILO).
- FAO. 2014. *State of the World's Forests: Enhancing the socioeconomic benefits from forests* (Rome).
- Gorenflo, N. 2015. 'How platform coops can beat death stars like Uber to create a real sharing economy', <http://www.shareable.net/blog/how-platform-coops-can-beat-death-stars-like-uber-to-create-a-real-sharing-economy> [6 February 2017].
- Gutberlet, J. 2016. *Urban Recycling Cooperatives: Building Resilient Communities*. (London, New York: Routledge Taylor & Francis Group).
- ICA; EURICSE. 2016. *World Cooperative Monitor. Exploring the co-operative economy. Report 2016*.
- ICMIF. 2016. *Global mutual and cooperative market infographic 2016*, <http://www.icmif.org/global-mutual-and-cooperative-market-infographic-2016> [6 February 2017].
- ILO. 2009. *Plan of action for the promotion of social economy enterprises and organizations in Africa*. ILO Regional Conference "The Social Economy – Africa's Response to the Global Crisis". Johannesburg, 19-21 October 2009, <http://socialeconomy.etcilo.org/en/files/docs/ilo-regional-conference-on-social-economy-johannesburg-october-2009.pdf> [6 February 2017].
- ILO. 2013a. *Providing clean energy and energy access through cooperatives*. (Geneva).
- ILO. 2013b. *Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives*. (Geneva).
- ILO. 2014a. *Cooperating out of isolation: Domestic workers' cooperatives*. Issue Note No. 2, Cooperatives and the World of Work Series.
- ILO. 2014b. *Cooperatives and the Sustainable development goals: A contribution to the post-2015 development debate*. (Geneva).
- ILO. 2014c. *Job preservation through worker cooperatives: An overview of international experiences and strategies*. (Geneva).
- ILO. 2014d. *Tackling informality in e-waste management: The potential of cooperative enterprises*. (Geneva).
- ILO. 2015a. *Labour migration and cooperatives*. Labour Migration Highlights No. 2, http://www.ilo.org/wcms-sp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_384859.pdf [6 February 2017].
- ILO. 2015b. 'More than half of the world's older persons lack quality long-term care', October 1, 2015, http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_406984/lang--en/index.htm [6 February 2017].
- ILO. 2015c. Report of the Director-General, ILC, 104th Session, 2015: *The Future of Work Centenary Initiative* (Geneva).
- ILO. 2016a. *A challenging future for the employment relationship: Time for affirmation or alternatives?* The Future of Work Centenary Initiative Issue Note Series No. 3.

- ILO. 2016b. *Cooperation in a changing world of work: Exploring the role of cooperatives in the future of work*. Cooperatives and the World of Work Series No. 6.
- ILO. 2016c. *Cooperative responses to refugee crisis*. Note for discussion, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@coop/documents/genericdocument/wcms_455734.pdf [6 February 2017].
- ILO. 2016d. *Providing care through cooperatives 1: Survey and interview findings*. (Geneva).
- ILO. 2016e. *Social contract and the future of work: Inequality, income security, labour relations and social dialogue*. The Future of Work Centenary Initiative Issue Note Series No. 4.
- ILO. 2016f. *Technological changes and work in the future: Making technology work for all*. The Future of Work Centenary Initiative Issue Note Series No. 1.
- ILO. 2016g. *The future of labour supply: Demographics, migration, unpaid work*. The Future of Work Centenary Initiative Issue Note Series No. 2.
- ILO. 2017. *Providing care through cooperatives 2: Literature review and case studies*. (Geneva).
- JPMorgan Chase & Co. 2016. *Paychecks, payday, and the online platform economy. Big data on income volatility*. JPMorgan Chase & Co. Institute.
- Martin, C. 2016. 'The sharing economy: A pathway to sustainability or a nightmarish form of neoliberal capitalism?', *Ecological Economics* 121, pp. 149-159.
- Peck, M. 2016. 'Building the people's ownership economy through union co-ops', in Scholz & Schneider (eds.) *Ours to hack and to own: The rise of platform cooperativism, a new vision for the future of work and a fairer internet*. (New York, OR Books), pp. 208-212.
- Perotin, V. 2014. *What do we really know about worker co-operatives?*. (Co-operatives UK).
- Schneider, N. 2016. "The rise of cooperatively owned internet. Platform cooperativism gets a boost", *The Nation*, October 31, 2016, <https://www.thenation.com/article/the-rise-of-a-cooperatively-owned-internet/> [13 March 2017].
- Scholz, T. 2014. *Platform cooperativism vs. the sharing economy*, <https://medium.com/@trebors/platform-cooperativism-vs-the-sharing-economy-2ea737f1b5ad#.bydrs7l39> [6 February 2017].
- Scholz, T. 2016. *Uberworked and underpaid: How workers are disrupting the digital economy* (John Wiley & Sons, Inc. UK).
- Sutton, M. 2016. *A Shareable explainer: What is a platform co-op?*, [http://www.shareable.net/blog/a-shareable-explainer-what-is-a-platform-co-op#What is a platform co-op?](http://www.shareable.net/blog/a-shareable-explainer-what-is-a-platform-co-op#What%20is%20a%20platform%20co-op) [6 February 2017].
- Tianga, K. 2016. 'The next boom for worker co-ops?' *Shelterforce*, May 3, 2016, http://www.shelterforce.org/article/4468/the_next_boom_for_worker_co_ops [6 February 2017].
- Troncoso, S. 2017. Is the cooperative economy next in a post-consumer world? January 7, <https://blog.p2pfoundation.net/cooperative-economy-next-post-consumer-world/2017/01/07> [6 February 2017].
- United Nations. 2015. *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. (New York).
- UWCC. 2007. *What is a worker cooperative?*. <http://www.uwcc.wisc.edu/pdf/What%20is%20WC.pdf> [6 February 2017].
- UNRISD. 2015. *Social and solidarity finance: Tensions, opportunities and transformative potential*. Concept note, [http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/\(httpInfoFiles\)/0E7405B8843E9D78C1257E660051E1D5/\\$-file/Concept%20note_SSF%20workshop.pdf](http://www.unrisd.org/80256B42004CCC77/(httpInfoFiles)/0E7405B8843E9D78C1257E660051E1D5/$-file/Concept%20note_SSF%20workshop.pdf) [6 February 2017].
- Van Slyke, B. 2016. 'Unions and Cooperatives: How workers can survive and thrive', *Truthout*, February 26, <http://www.truth-out.org/news/item/34944-unions-and-cooperatives-how-workers-can-survive-and-thrive> [6 February 2017].